

Ethnizität und Stadt, Interdisziplinäre Beiträge zum Spannungsfeld Mehrheit / Minderheit im urbanen Raum, herausgegeben von Astrid HÖNIGSPERGER und Fritz Peter KIRSCH, IZENUM, Wien, 2005, 204 Seiten

Prezentul volum întrunește comunicările susținute la colocviul organizat de IZENUM (Centru internațional pentru cercetări europene ale naționalismului și minorităților) în februarie 2004, cu tema *Etnicitate și oraș*, de reprezentanții ai șase țări: Germania, Austria, România, Slovacia, Cehia, Estonia, specialiști în variate domenii: geografie, istorie, sociologie, politologie, muzicologie, slavistică, romanistică, literatură romanică.

Deoarece trăim „într-un timp al metropolizării pământului”, spațiul urban ca loc al varietății etnice a devenit o temă predilectă a numeroase proiecte de cercetare din punct de vedere cultural și social, cum subliniază Fr. P. Kirsch în Prefață. Migrarea globală este un fenomen care are atât aspecte pozitive cât și negative, acestea din urmă rezultând din opozițiile dintre grupurile cu fond cultural divers, care vin în contact. Antagonismele etnice au existat dintotdeauna, dar au căpătat un alt aspect în lumina procesului intensificării migrațiilor de la sfârșitul secolului al XX-lea, ele apărând ca o consecință a chiar „des-colonizării într-un proces al hibridizării globale”. Orașul se dezvoltă, pe de o parte, ca „o mașină de aculturație în serviciul hegemoniei majorității care favorizează integrarea”, dar și ca „spațiu al toleranței, în care se năzuiește spre integrare în sensul deschiderii interculturale atât a majorității cât și a minorității”.

Toate studiile din prezentul volum încearcă să răspundă la întrebarea: în ce măsură se pot atenua și chiar eradica conflictele între etniile care locuiesc același spațiu (este vorba de majoritatea formată din băștinași și minoritatea alcătuită din imigranți din toate colțurile pământului, care formează grupuri etnice distincte).

F. Reiterer, sociolog, realizează o privire de ansamblu asupra opoziției dintre societate ca și câmp de acțiune a intereselor și a realizărilor integratoare, care regularizează conviețuirea oamenilor prin circumstanța contractului mutual și societate / comunitate ca rezultat al relațiilor de dominație, care câștigă printr-un sistem de norme comun și printr-o voință comună. Într-un spațiu în care este de dorit o conviețuire ideală a naționalităților apar, însă, inevitabil, fenomene de alienare. Factorul uman nu poate fi controlat în totalitate, grupurile mici au crize de identitate, ceea ce conduce spre o stare conflictuală.

H. Fassmann observă că eterogenitatea etnică nu este în contradicție cu „cuplarea globală” la societate și economie. Cercetătorul insistă asupra problemelor derivate din inegalitatea socială. Imigranților le este greu să se adapteze sistemului dintr-o țară și, implicit, să ajungă la un nivel de trai ridicat.

Studiul lui Thede Kahl despre relațiile interetnice dintre ortodocșii creștini și musulmani în Sud-Estul Europei se constituie ca o prezentare a actualelor cercetări estimative în legătură cu coexistența în coloniile mixte. Autorul sesizează că procesul de cucerire a Sud-Estului Europei de către musulmani a schimbat raporturile între popoare, căci acest spațiu era, anterior cuceririlor, impregnat de caracterul bizantin-ortodox. Islamizarea (care a durat între secolele al XVI-lea – al XVIII-lea până la dezmembrarea Imperiului Otoman) unor grupe de popoare (bosniaci, albanezi) și imigrarea unor grupuri de popoare musulmane (turci, tătari etc) au fost factorii ce au favorizat atât apariția unor colonii musulmane, cât și a numeroase așezări creștin-musulmane, care se păstrează și astăzi. De-a lungul timpului, raporturile de colonizare în Sud-Estul Europei au cunoscut mari schimbări. Grupuri mari de popoare musulmane care au trăit secole de-a rândul în Sud-Estul Europei și și-au delimitat spațiul (bosniaci, albanezi, turci) au fost nevoite să migreze. Alte teritorii, pe care au existat colonii mixte, s-au transformat din punct

de vedere confesional. Cert este că astăzi există în toate țările balcanice minorități musulmane importante: în Vest trăiesc sârbi, (slavo-)macedoneni, greci și albanezi ortodocși alături de bosniaci, turci și albanezi musulmani, în Est bulgari, greci și români alături de turci, tătari etc. Cercetătorul subliniază că spațiul Sud-Estului Europei este un exemplu de coexistență solidară și de minimalizare a conflictelor dintre popoarele de diferite religii, precizând însă că toate diferendele existente sau potențiale sunt numai de natură religioasă. T. Kahl consideră că pentru coexistența etniilor este foarte importantă dispariția grupurilor dominate și a celor dominante. Factorii principali pentru incluziune, excluziune, segregări sociale și de spațiu sunt considerați a fi ideile preconcepționale, stereotipurile, clișeele, miturile în legătură cu alte etnii. Pentru o conviețuire în armonie și o bună cunoaștere reciprocă, autorul dă câteva sugestii: intensificarea contactelor personale între oameni de diferite religii (vizite la domiciliu, participarea la spectacole, petrecerea timpului liber împreună), deschiderea spre o reală cunoaștere a limbii și culturii celorlalte naționalități etc.

Cercetătorilor interesați de studiul raporturilor dintre etniile care locuiesc împreună într-un spațiu precis delimitat (mediu rural sau urban), T. Kahl le propune un model de anchetă socio-lingvistică. Chestionarul realizat de autor atinge toate punctele nevralgice ale problemei în discuție (întrebări referitoare la imaginea pe care și-o creează despre sine grupurile separate ori indivizii separați, la orizonturile opuse, la felul și calitatea relațiilor interetnice, la comportamentul zilnic, la formele muncii și ale științei, la locuință, la activitățile din timpul liber, la activitățile culturale și religioase), cu precizări metodologice extrem de minuțios gândite (discuții narrative și cercetarea biografică, discuții pe grupuri, cu școlari, cu experți, alegerea localității, alegerea partenerului de discuție, participarea anchetatorului la viața culturală și religioasă a comunității, observarea identității muzicale, importanța cartografierii și a inventarierii, rostul jurnalului cercetătorului și al protocolului discuțiilor, lucrul în comun cu persoane – colegi și colege – din spațiile cercetate).

Istoricul român Mihai-Ștefan Ceaușu se oprește asupra problemelor naționale din orașele periferice ale Imperiului Habsburgic, cu referire la orașul Cernăuți, în care au conviețuit numeroase etnii: germani, evrei, români, ucraineni, polonezi, cehi, unguri, armeni (la baza analizei Domniei Sale stau date oficiale cu privire la structura etnico-demografică a Cernăuțiului de la sfârșitul perioadei dominației Imperiului Habsburgic). Autorul observă că, în ciuda diferențelor de religie, de limbă, de obiceiuri etc., naționalitățile au trăit în epoca de înflorire a Imperiului Habsburgic sub semnul toleranței, al colaborării și al înțelegerii. Conflictete interetnice au început să apară la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea din cauza rivalităților politice, protagoniștii în lupta pentru hegemonia politică asupra teritoriului provinciei fiind România, Germania și Ucraina. Prin urmare, turbulențele veneau din afară, prin ideologiile naționaliste promovate de țările amintite mai sus. Orașul (Cernăuți) nu mai apare ca un centru de radiație, de la care tendințele de unificare răzlesc în exterior, ci, dimpotrivă, ca un loc marcat de conflicte „infinite”. Concluzia istoricului român este că factorul extern a jucat un rol hotărâtor în problema naționalităților în Bucovina.

Etnologul Peter Salner prezintă un tablou asemănător cu cel al Cernăuțiului bucovinean. Interesul Domniei Sale este trezit de situația din orașul Pressburg. În acest spațiu, la sfârșitul perioadei de dominație a Imperiului Habsburgic, etniile conviețuiau relativ armonios. Odată cu transformarea orașului, în care predominau vorbitorii de limbă germană și ungară, în Bratislava slovacă, conflictele au început să se manifeste sub forma unei lupte între „demolatori” și „păstrători”.

Despre complexitatea relațiilor interetnice în spațiul urban discută Gero Fisscher și Jana Pospíšilová – cu referire la orașul Brno.

Aksel Kirch analizează influențele care au marcat minoritățile (în special cea rusă) din Estonia, după ce această țară a intrat în Comunitatea Europeană.

Astrid Hönigsperger prezintă situația etniilor din orașul Udine și soarta limbii „furlan”, care, ca limbă a minorității, a fost supusă procesului de marginalizare (ca și retoromana din cantonul Graubündner din Elveția).

Problema atât de actuală a coexistenței minorităților etnice în spațiul urban este extraordinar de bine surprinsă de fiecare studiu al acestui volum. Articolele – de sine stătătoare – oferă celor interesați de subiect un model de cercetare.

Laura Manea
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România

V Coloquio Internacional *El Lenguaje Poético Castellano y Románico.* Actas, Consejo editorial: Prof. Dr. Michael Metzeltin, Dr. Francisco Ferrero Campos, Maria José Lacleta, Dr. Jaroslav Šoltys, PhD., Director del consejo editorial Prof. Dr. Ladislav Trup, PhD., Reseñadora Dra. Margit Thir, AnaPress / Bratislava, Institut für Romanistik / Wien, 2004, 164 p.

Volumul *El lenguaje poético castellano y románico* cuprinde lucrările prezentate în cadrul celui de-al cincilea colocviu internațional al romaniștilor austrieci și slovaci (cu participarea cercetătorilor din Cehia, Polonia și România) și a fost editat la Bratislava, în noiembrie 2003. Este interesant de notat că autorii, deși abordează teme diverse (de la originile liricii până la autori ai secolului al XX-lea, precum Jorge Guillén, Cesar Vallejo sau Paul Claudel și de la poezia lui Federico García Lorca până la argoul literar al lui Roberto Arlt sau chiar la limbajul tinerilor din Mexic) se axează pe natura limbajului poetic dintr-o perspectivă romanică.

Articolul introductiv propune o analiză antropologică a *Cântării Cântărilor*, semnată de Michael Metzeltin și Margit Thir. Pornind de la diverse criterii, precum: structurarea ideilor (care poate genera texte descriptive, narative sau argumentative), textualizarea acestora (condiționată lexical de grupul social reprezentat sau sintactic sub formă de conversație, monolog, versuri etc) și prezentarea lor orală, eventual recitată sau acompaniată muzical, autorii arată că aceeași substanță semantică poate îmbrăca diverse forme mai mult sau mai puțin elevate stilistic. În privința originii liricii și a acestei ierarhii a valorilor, Nicolas Boileau situase idila pastorală pe prima poziție în cadrul genurilor poetice iar Horațiu afirmase în *Epistole* că lirica ar fi luat naștere din invocarea zeilor și din serbările agricole, relaționând bogăția recoltelor cu o poezie a începuturilor având ca temă fertilitatea. Astfel, într-o primă etapă, grupurile umane au organizat sacrificii metaforice, au practicat dansuri rituale, și-au fabricat măști și au descoperit pictura rupestră ca o modalitate de captură semiotică a imaginii animalelor venerate. Tranziția de la societatea cinegetică la cea pastorală a acutizat reglementarea fertilității umane și animale, ca bază de subzistență a grupului; în acest context a apărut *Cântarea Cântărilor*. Deși anonim, textul i-a fost atribuit lui Solomon și există indicii intratextuale că ar fi fost compus la Ierusalim. Inițial, descrierea întâlnirilor dintre cei doi îndrăgostiți a fost interpretată alegoric drept o uniune mistică dintre Iisus Hristos și Biserica. Astăzi, chiar și teologii admit că este vorba de o descriere a amorului dintre un păstor și iubita sa. Textul este narativ, în sensul în care stările și acțiunile sunt mai întâi imaginate și apoi înfăptuite. Curtarea este reciprocă, cei doi evidențiindu-și, astfel, unul altuia trăsăturile prin intermediul unor comparații care situează textul în contextul unei culturi pastorale: „Cât de frumoasă ești tu, draga mea, cât de frumoasă ești! Ochi de porumbiță ai, umbriți de negrele-ți sprâncene, părul tău turmă de capre pare, ce din munți, din Galaad coboară”, „Fugi degrab, iubitul meu, sprinten ca o căprioară fii, fii ca puilul cel de cerb, peste munții cei îmbălsămați”.

Cronotopia tipică a uniunii este reprezentată simbolic de imaginea unei livezi primăvăratice, cu flori înmiresmate care îmbată simțurile. Astfel de cânturi nupțiale se transmit sub formă anonimă și colectivă în istoria literaturilor romanice, de la pastoralele medievale provenșale până la cântecele mistice ale lui San Juan de la Cruz și de la sonetele renașcentiste ale

lui Garcilaso de la Vega până la poemele baudelairiene (*Un hémisphère dans une chevelure*). Este vorba despre acele textualizări care ar aparține macrostructurii centrale a actului de curtare, constituind lirica prototip a întâlnirilor erotice și nupțiale. Alături de aceasta se regăsesc lirica marginală (cu elemente subordonate cronologic, precum nașterea, maternitatea, caracterul efemer al ființei umane), lirica de distanțare (derivată din formele poetice de preaslăvire a unui prinț, sfânt, compozitor etc) și metalirica, ce servește unor reflecții asupra artei și implicit asupra posibilității unor experimente (Paul Verlaine – *Art poétique* sau Ruben Darío – *A un poeta*)

În *Les idées de Dumitru Caracostea sur le rôle de la poésie dans l'évaluation de la langue roumaine*, Holger Wochele discută rolul jucat de operele literare în evaluarea unei anumite limbi ca bun cultural. Se remarcă existența a două atitudini: pe de o parte, critica literară extinde o serie de aprecieri estetice la nivelul întregii limbi, pentru a justifica de exemplu universalitatea acesteia; pe de altă parte, lingviștii apelează la exemple literare pentru a evidenția anumite tendințe ale limbii.

După o prezentare a biografiei lui Dumitru Caracostea, este tratată concepția sa estetică asupra limbii. Abordarea sa ține de critica literară însă se resimt influențele lingvisticii germane, acest caracter interdisciplinar fiind determinat de faptul că Dumitru Caracostea considera științele umane „un ansamblu”. Ideile sale estetice sunt expuse în *Die Ausdruckswerte der rumänische Sprache* (1939) și reluate în *Expresivitatea limbii române* (1942), operă care oferă o reinterpretare a creației eminesciene. În privința evoluției limbii, Caracostea refuză explicațiile pozitivistice bazate pe acțiunea mecanică a legilor fonetice, propunând, în schimb, opțiunea individuală, marcată de expresivitate, de afect, de simț estetic. În aceeași ordine de idei el definește „estemul” drept totalitatea posibilităților expresive inerente unei limbi, afirmând, totodată, că nivelul suprem de întrupare a acestor virtualități rămâne creația poetică.

Pentru a ilustra această concepție estetizantă asupra limbii, văzută ca operă de artă și ca stil, Caracostea apelează la exemple fonetice și lexicale care ar fi relevante pentru „spiritul limbii” române. În prima categorie, autorul situează accentul tonic cu valoare distinctivă, abundența diftongilor, vocalele închise [ă] și [â] și semivocala scurtă [i], care este marcată grafic dar nu are un statut fonologic cert. Sistemul opoziției dintre vocalele închise și cele deschise îl conduc spre teoria contrastului dintre „lumină” și „întuneric” în limba română iar exemplele sunt preluate din operele lui Mihai Eminescu și Vasile Alecsandri. În cea de-a doua categorie se tratează evoluția lexemului latin „lucifer”, care ar fi găsit numai în limba română accepția de „luceafăr” – stea a dimineții și sursă de inspirație pentru personajul romantic al lui Hyperion. În celelalte limbi romanice, lexemul latin a fost modificat printr-o eroare de traducere a Vechiului Testament, căpătând conotația de „demon”, „diavol”. În limba română însă, acest lexem a devenit estem deoarece Eminescu a reușit să cristalizeze în jurul lui o aspirație de veacuri a literaturii, exprimând o valoare umană supremă prin intermediul unui simbol astral. În concluzie, Caracostea este unul dintre primii autori care au teoretizat raporturile dintre limbă și literatură, oferind, totodată, exemple pertinente în sprijinul teoriei sale privind interdependența celor două domenii.

În *Concepción poética en la obra albertiana Fermín Galán*, Petrea Lindenbauer prezintă viața și personalitatea lui Rafael Alberti, poet militant, călător și estet, exponent al generației din 1927, cunoscut, mai ales, datorită liricii sale timpurii scrise pe țărmurile golfului Cádiz și operelor de exil. Autoarea alege, însă, drama *Fermín Galán*, una dintre dramele cele mai cenzurate și mai uitate ale creatorului andaluz, inspirată din evenimentele istorice petrecute în anul 1930. În timpul luptei dintre forțele republicane și monarhia spaniolă are loc o răscoală în orașul Jaca. Deși, aparent, republicanii sunt învingători, răscoala este înăbușită iar conducătorii, Fermín Galán și Angel García Hernández sunt condamnați la moarte. Execuția lor, însă, provoacă o degradare a imaginii monarhiei, care va declanșa proclamarea celei de-a doua republici pe data de 14 aprilie 1931, urmată de exilul regelui Alfonso al XIII-lea.

Dincolo de aspectele politice, *Fermín Galán* marchează o evoluție a teatrului spaniol, în sensul în care Rafael Alberti depășește tendințele minore ale epocii sale. El recurge la tradiția

populară, adoptând forma așa-numitului „romance de ciego”¹. Structural, *Fermín Galán* poate fi situată printre primele opere moderne ale dramaturgiei iberice: drama este divizată în trei acte, împărțite, la rândul lor, în zece episoade. În fiecare act există două „intermezzo”, în care se recită „el romance de Fermín Galán” în varianta sa tradițională. De altfel, și resursele stilistice albertaine poartă amprenta inspirației populare. Muzicalitatea cântecului medieval se bazează pe un ritm inegal, repetitiv și analog: „Fă păsările să stea-n loc / cerurile să se oprească / fă să plângă apă norii / lacrimi de sânge pietrele”. La fel, repetițiile lexico-semantice de la nivel textual par să amintească de lirica anonimă: „Eu știu că tu ești viteaz / că sângele-ți fierbe în vine / că i te supui orbește / și o urmezi pretutindeni: / de merge spre viață în viață / de merge spre moarte în moarte”. Redundanța poate fi și parțială, prin repetarea unui lexem, dublată de schimbarea categoriei gramaticale sau prin utilizarea aliterăției. Nu lipsesc procedeele artistice fundamentale precum: parafraza („Căpetenia rebelilor / Fermín Galán se predă / Doamne, ar fi putut să scape / Putea să treacă frontiera / Acolo se afla Franța / cu câmpiile întinse / Acolo erau văi și râuri, / libertatea sa deplină / Dar destinul crunt nu vrea, / Nu vrea steaua lui nefastă”), antiteza („Drag Fermín, tu erai steaua / care mă călăuzea / Dacă am urmat-o aprinsă, / acuma o urmez stinsă”), metafora și personificarea („Huesca nu poate s-adoarmă / Inima i se frânge / lacrimile-i răbufnesc / focuri mistuitoare o ard / Știe că de dimineață / Cei doi vor fi judecați / De-un consiliu de război”). Caracterul plastic al limbajului se grefează pe utilizarea a două elemente caracteristice speciilor orale, și anume interpelarea retorică a unui public imaginar („Priviți cum l-ascultă Jaca”) și preferința pentru dativul etic („la pământ mi-l doboară / înghiontindu-l mi-l închid”). În privința arhitecturii semantice a operei se semnalează recurențele referitoare la Spania republicană, la luptă, la libertate și la moarte. Deși cadrul textual este unul real sau cel puțin posibil, Alberti introduce elemente proprii limbajului poetic suprarealist, combinând cuvinte lipsite de sens („Ninge... Doarme Jaca / Fără a ști c-această nea / e deja republicană”) sau descriind acțiuni ale unor substantive considerate abstracte. În fine, autoarea semnalează ironia dramaturgului, manifestată la nivelul personajelor aparținând clerului și aristocrației. În concluzie, se reiau procedeele stilistice tratate, accentuându-se, totodată, contopirea genului medieval cu aspectele ce țin de modernitate, pentru a se evidenția complexitatea operei *Fermín Galán* din punctul de vedere al creativității poetice.

În articolul intitulat simplu *Saint Jean de la Cruz*, Aurel Pantea și Lucian Bâgiu realizează o introducere în opera misticului spaniol pornind de la semnificația dată de Karl Vossler cuvântului „soledad”: o sondare a profunzimilor sufletești realizată în urma izolării de lume și a cufundării eului în abisurile interioare. Lirica acestui scriitor iberic al secolului al XVI-lea cuprinde cântece, poeme, „romances”, scrieri inspirate din doctrina creștină, și are la bază ideea că limbajul poetic, asemenea unui imn religios, se distinge de limba profană, retorică și sterilă. Critica a văzut în versurile sale o continuare și o transfigurare a modelului erotic profan cultivat de lirica trubadurilor, subliniind, însă, faptul că San Juan de la Cruz atinge adevărata fervoare mistică iar Mireasa și Soțul din poeziile sale ar fi de fapt întrupări ale Sufletului² și ale Lui Hristos. Iubirea este dublată de credință, adică de uniunea prin care omul renunță la individualitatea sa pentru a se încredința unei transcendențe și a pătrunde astfel în „noaptea întunecată”.

Prima treaptă a acestei stări constă în renunțarea la orice dorință ori pasiune și situarea senzorialului în afara eului, care intuiește existența unui reper existențial universal și definitoriu.

Cea de-a doua etapă a nopții întunecate generează criza capacităților de contemplare și asumare a sacralității. Este vorba despre efectele infinitului, conceput ca o lumină orbitoare ce

¹ „El romance” este o formă poetică tradițională iberică, în versuri octosilabice, cu rimă alternantă și asonantă, care era recitată în Evul Mediu în fața publicului adunat în piețe. Tematica era în general apropiată de cea a baladelor românești, însă echivalența celor doi termeni nu este perfectă. Los „Romances de Ciego” erau recitate de nevăzători și tratau povestiri mai recente sau localizate, care impresiona publicul prin dramatismul lor sau prin deznodământul tragic.

² În limba spaniolă, cuvântul „alma”, care desemnează „sufletul” este de genul feminin.

acționează asupra ființei finite pe calea sa mistică. Prin această uimire a simțurilor se produce misterul uniunii spirituale a Sufletului cu Soțul său, experiență în urma căreia aspectele mundane sunt percepute sub adevărata lor dimensiune ontologică, adică de păstrătoare ale urmelor „Iubirii divine”.

Ultima treaptă a nopții presupune metamorfoza sufletului, în nostalgia sa după sacralitate și situarea într-o poziție de proiecție pură și perpetuă a divinității.

În concluzie, putem afirma că acest volum reprezintă o contribuție importantă în aprofundarea studiilor de romanistică și nu putem decât să sperăm în organizarea unor astfel de colocvii panromanice și la noi în țară.

Alexandra Sandu-Tițu
Iași, România

Christian TOURATIER, **Analyse et théorie syntaxiques**, coll. « Langues et langage », n°13, Aix-en-Provence, Publications de l'Université de Provence, 2005, 330 p.

Agrégé de grammaire et professeur de linguistique générale à l'Université de Provence, Christian Touratier est certainement un des grammairiens qui a beaucoup contribué, ces derniers temps, au développement des études syntaxiques. Très connu dans le milieu universitaire français, l'auteur est un syntacticien apprécié en France pour ses contributions majeures à l'interprétation des faits de langue (*La relative : essais de théorie syntaxique*, coll. « Linguistique », n° 72, Paris, Editions Klincksieck, 1980, 568 p., *Syntaxe latine*, coll. « Bibliothèque des Cahiers de l'Institut de Linguistique de Louvain », n° 80, Louvain-la-Neuve, Editions Peeters, 1994, 754 p. ou *Morphologie et Morphématique. Analyse en morphèmes*, coll. « Langues et langage », n° 8, Aix-en-Provence, Publications de l'Université de Provence, 2002, 322 p.) ainsi que pour des articles parus dans de grandes revues de linguistique française. Nous pensons surtout au *Bulletin de la Société de linguistique de Paris* et à l'*Information grammaticale* dans les pages desquelles nous retrouvons les idées que l'auteur a valorisées dans le présent ouvrage. En Roumanie, ses écrits sont rarement cités dans les ouvrages de linguistique (son nom est présent dans la bibliographie de la nouvelle grammaire de la langue roumaine : *Gramatica limbii române*, parue en 2005 et publiée par Editura Academiei Române).

La présente étude nous prouve que Christian Touratier est un bon connaisseur des structures syntaxiques. Nous avons sous les yeux une étude nourrie généralement par les idées de la grammaire générative mais « on verra qu'en réalité, l'analyse en C. I. [constituants immédiats] n'est qu'une simple méthode qui permet d'analyser fonctionnellement les phrases, en tenant compte du contexte syntagmatique des unités qui le constituent » (p. 6).

En fait, le but de cette démarche linguistique est « d'obtenir une description précise, rigoureuse et explicite de l'organisation structurale des phrases à étudier, et des différentes combinaisons d'unités qui entrent dans la constitution de ces phrases » (p. 6). Tout au long de cette description syntaxique, nous trouvons des exemples empruntés, généralement, au français, à l'anglais, au latin, à l'allemand, à l'espagnol ou à l'italien.

Dans la *Préface* (p. 6), Christian Touratier affirme qu'il a proposé d'une part, « une méthode empirique un peu rigoureuse d'analyse syntaxique » et, d'autre part, en s'appuyant sur les résultats de cette méthode, il a esquissé « une théorie de la syntaxe et de ses concepts fondamentaux ».

Le premier chapitre, *Qu'est-ce que la syntaxe ?*, est destiné à expliquer le terme de syntaxe. Celle-ci, selon l'auteur, « a pour objet les unités syntaxiques, minimales ou non, qui constituent, seules ou en se combinant, l'ensemble ou une partie de l'agencement structural auquel correspond un énoncé donné » (p. 15) et la méthode la plus adéquate pour interpréter les combinaisons syntaxiques reste « ce qu'on a appelé l'analyse en constituants immédiats » (p. 25).

Dans le deuxième chapitre, *Présentation de l'analyse en « constituants immédiats »*, ce linguiste aixois reprend quelques-unes des idées d'un article qu'il a publié il y a une trentaine d'années dans les pages des *Dossiers d'étude pour l'enseignement du latin*. Il illustre son analyse par des arbres syntaxiques qui sont susceptibles de témoigner de la structure de l'énoncé. Les systèmes de représentations graphiques envisagés par l'auteur « correspondent à une description à la fois syntaxique et syntagmatique de la phrase qu'ils représentent » (p. 78). Afin de rendre plus claire sa méthode, Christian Touratier s'appuie assez souvent sur la commutation qui lui semble être pertinente.

Les exercices d'analyse en constituants immédiats (le troisième chapitre), représentent en fait la mise en pratique des questions énoncées dans la partie précédente. Parmi d'autres problèmes de syntaxe, nous retrouvons ici et là des détails ayant trait au tableau des commutations (p. 86-90), aux équivalences paradigmatiques ou fonctionnelles (p. 90-94) ou à la représentation graphique (p. 94).

Le quatrième chapitre, intitulé *Théorie des constructions (ou syntagmes)*, vise des questions relatives à la formation des unités minimales de la syntaxe, les syntagmes. La démarche de l'auteur est non seulement analytique, mais aussi descriptive. Sont présentés, à tour de rôle, le syntagme nominal et ses constituants (p. 116-150), ainsi que le syntagme verbal qui, par rapport au nominal, ne peut pas être défini comme « le plus petit syntagme qui contient un verbe ; car le verbe ne semble pas avoir de constituant indispensable qui correspond au Déterminant du SN » (p. 151).

Après avoir insisté sur les notions de transitivité et de valence (y compris sur le verbe et ses expansions), ce grammairien aixois s'attarde sur le syntagme prépositionnel, terme qui, selon lui, devra être redéfini. Il propose ainsi un terme plus adéquat, le syntagme adverbial (SAdv) car, « d'une part, les adverbes sont bien des morphèmes et, d'autre part, les prétendus syntagmes prépositionnels commutent, dans la langue à flexion casuelle comme dans les langues sans flexion casuelle, avec des adverbes » (p. 174).

Dans le cinquième chapitre, *Les fonctions syntaxiques de la phrase dite simple*, Christian Touratier s'attarde sur des problèmes liés aux constituants de la phrase simple, en commençant par le sujet et le prédicat et en finissant par les compléments du verbe et les Circonstants. Ces derniers sont perçus comme un groupe particulier ayant des traits spécifiques, différents de ceux qui caractérisent le complément circonstanciel. L'auteur soutient, avec des arguments, que la notion de complément circonstanciel « regroupe abusivement des fonctions syntaxiques très différentes, qui certes ne changent pas la désignation de la phrase, mais qui en change beaucoup le contenu proprement sémantique et informatif. D'autre part, si tous les Circonstants sont des compléments circonstanciels, inversement tous les compléments circonstanciels de la tradition grammaticale ne sont pas des Circonstants » (p. 204-205).

Le niveau supérieur, la phrase constituée de plusieurs propositions, est soumis à l'analyse dans le sixième chapitre, *La phrase dite complexe*. Cette fois-ci, l'auteur suit de près l'enchaînement des propositions dans l'énoncé, leur typologie, ainsi que les moyens par lesquels se réalise la subordination : conjonctions ou parataxe.

Le chapitre suivant, *La subordonnée relative*, reprend quelques-uns des aspects antérieurement développés dans ses études (voir l'ouvrage cité *supra La relative*) : le rôle du pronom relatif, la double valeur du pronom relatif, la place du pronom relatif et l'antécédent de celui-ci, la relative sans antécédent (*Qui vivra verra*), la relative avec *celui*.

Le huitième chapitre est consacré à la *Coordination* dont les membres participant à la relation syntaxique sont caractérisés par une « identité grammaticale ou fonctionnelle des constituants » (p. 281).

Le livre finit par *Un bilan provisoire* qui rend compte des faits de syntaxe analysés dans les pages de ce livre intéressant et captivant à la fois. Après nous avoir initié à sa méthode, Christian Touratier nous explique pourquoi il est resté fidèle à ses idées. Pour lui, l'analyse en

constituants immédiats est une méthode adéquate à l'étude de n'importe quelle langue. Elle facilite la découverte du « fonctionnement des unités significatives à l'intérieur d'une phrase » (p. 317).

Les lecteurs ont à leur disposition un *Index* (p. 319-322) et une *Bibliographie* (p. 323-328) qui facilitent l'accès aux termes linguistiques employés dans le texte ainsi que l'accès aux sources théoriques de l'ouvrage.

En conclusion, nous avons affaire à un « excellent moyen de recherche en syntaxe ». Il ne s'agit pas d'un simple manuel de syntaxe générale mais d'un livre qui suit de près l'évolution de la langue. L'analyse en constituants immédiats ne doit pas être abandonnée et, assez souvent, elle nous offre des solutions là où la syntaxe traditionnelle ne réussit pas à donner une explication.

Nous sommes convaincus que les chercheurs, les enseignants et les étudiants roumains trouveront sans doute, dans les pages de cet ouvrage, des repères utiles aux analyses syntaxiques ainsi que des réponses aux questions qu'ils se sont posées.

Adrian Chircu
*Université « Babeș-Bolyai » de Cluj-Napoca
Roumanie*

Marina CAP-BUN, Criss-Cross. Essays in Romanian and Comparative Literature, Munich, Radu Bărbulescu Verlag (University Studies), 2006, 200 p.

Cea de a cincea carte a Marinei Cap-Bun (filolog de clasă, conferențiar la Universitatea „Ovidius”, Constanța, și autor al două cursuri ținute în 2001-2002 la University of Washington, Seattle) adună opt studii comparate de mare ținută, în limba engleză. Fapt care face volumul demn de o difuzare în străinătate și de integrarea autoarei în bibliografiile universitare internaționale.

După elogiioasa introducere semnată de Raimonda Modiano (Foreword, p. 7-10), titulară a catedrei de engleză și literatură comparată de la universitatea americană deja pomenită, Marina Cap-Bun începe cu textul „The Symbolism of Light in Ion Creangă's *Memoires of my Boyhood*” (p. 11-22). Astfel introduce ea însăși lectorul – străin atât de scrisul lui Creangă, cât și de bibliografia franceză, care este fundamentală în eseu – pe poarta inedită a unei psihanalize rafinate, de tip soft.

Atât „The Dance of Linden Blossom” (p. 23-36) cât și „The Archetypal Romantic Love between Life and Fiction” (p. 37-48) se referă la aspecte ce țin tot de sensibilități infinitezimale – femininul ascuns, reveria, moartea – la Mihai Eminescu.

„Nichita Stănescu's Love Poetry” (p. 49-59) vorbește despre funcțiile subtile ale erosului, dar nu este chiar ultimul eseu dedicat expresiei poetice. Textul cu referințe la Poe și fantasticul său (p. 125-177), ca și acela penultim, unde Marina Cap-Bun se afundă iar în elemente ce țin de un imaginar (mito)poetic (p. 178-193), o relevă pe exegetă ca structural intim/familiară universului respectiv.

„Balkan Themes and Identities in I.L. Caragiale's Work” (60-71) este un eseu ce ține și de istoria mentalităților, de filologia socială, de antropologia structurală, de studiul cultural în genere. Bizareriile societăților și comunităților balcanice de secol al XIX/lea, ca și momentele literare care le expun, sunt privite prin prisma criticilor modern-contemporane, subliniindu-le mai mult atât diferența mentalitară cât și spectacularul reprezentativ.

În „Shakespeare and Caragiale” (p. 72-102) avem nu doar o identificare, o interpretare și o critică a ideilor și similitudinilor literare, dramaturgice, dintre cei doi, ci și o identificare și comentare a asemănărilor cultural-contextuale și de viață teatrală. Traducerea și interpretarea, diseminarea și performarea lui Shakespeare în România constituie un adagiu la fel de interesant. Un detaliu deosebit este acela referitor la influența inversă, a lui Caragiale asupra lui Shakespeare. Mai exact, influența pe care scrisul și tonul caragialesc au avut-o asupra felului în care, pe alocuri, traducători, regizori sau scenariști au tălmăcit, înscenat sau jucat pe marele Will în România.

„Fantastic Borderlines: Poe and Caragiale” (p. 103-124) este un text care riscă mult, deoarece caută influențe și evidențe ale familiarității lui Caragiale cu Poe (prin filiera traducerilor în franceză). Însă frumusețea și eleganța stă tocmai în acest risc, care sfârșește prin a convinge la modul pozitiv.

„Some Aspects of Eugene Ionesco’s Theatre” (p. 125-177) reprezintă un studiu amplu – nu numai în sens cantitativ, ci și prin amploarea investigației. Prima secțiune a materialului cercetează rădăcinile absurdului ionescian și în principal fântâna de inspirație pe care o poate constitui Caragiale. Apoi „mișcarea” rinocerizării, de la dadaști la kafkianism și existențialiști, pentru ca, în final, Marina Cap-Bun să încerce să identifice sursele simbolice ale conceptului («rinocerizare») și inclusiv posibila relație a acestuia cu geografia, ecosistemul, biologia și anatomia unui animal real.

„The Spirits of the Waters: an Exercise of Comparative Anthropology” (p. 178-193) este textul unei conferințe în care exegeta face conexiuni între teme mitologice, precum Vidrosul sau Oedip, și mitologia din cântecele și obiceiurile etnografice ale triburilor de nativi nord-americani.

Ultimul capitol, „Christmas in Romania” (p. 194-200), constituie textul unei conferințe de popularizare, ținută de autoare în fața unor studenți americani.

Marin Marian-Bălașa
*Institutul de Etnologie și Folclor „C. Brăiloiu”, București
România*

Dan C. MIHĂILESCU, **Literatura română în postceaușism**, vol. I: **Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare**, Iași, Polirom, 2004, 496 p.; vol. II: **Proza. Prezentul ca dezumanizare**, Iași, Polirom, 2006, 392 p.

Dan C. Mihăilescu este unul dintre cei mai „vizibili” critici literari de astăzi. Fost cercetător științific la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu”, „omul care aduce cartea” la PRO TV de câțiva ani încoace reușește să combine cu succes în scrierile sale stilul academic, riguros și exact, cu cel publicistic, mult mai atractiv pentru publicul larg. Discursul rezultat din această mezialianță devine, astfel, temperat și seducător, direct și nuanțat, lejer și documentat.

Caracterizarea de mai sus poate fi verificată cel mai bine prin *Literatura română în postceaușism*, lucrare proiectată în patru volume, din care au apărut deja două. Primul, *Memorialistica sau trecutul ca reumanizare* (Polirom, 2004) reunește un număr impresionant de cronici publicate inițial în periodicele „22” și „Ziarul de duminică”. Autorul tratează „aleatoriu și impenitent” toate speciile literare subordonate ideii de confesiune. Dan C. Mihăilescu nu-și impune anumite grile restrictive, nu urmărește o teză explicită *da capo al fine*, ci produce un comentariu continuu, aproape diaristic, al unor evenimente recuperate. Se poate spune că avem de-a face cu un jurnal al jurnalului, în care trecutul pare reactivat prin niște stimuli intermediari. Nu se pierde nici o clipă legătura dintre trecutul istoric (obiectiv), trecutul subiectiv (rezultat din interpretările „la prima mână” ale autorilor de memorii, jurnale etc) și prezentul capabil să panoramizeze realitatea și să o interpreteze la o „a doua mână”. O astfel de interpretare a interpretărilor beneficiază și de cunoașterea din mai multe surse a perioadelor studiate și de acceptarea sau distanțarea în raport cu alte puncte de vedere exprimate anterior de către alți cercetători în legătură cu aceleași subiecte. Dan C. Mihăilescu sintetizează caracteristicile esențiale ale obiectului său de interes. Nu de puține ori apelează la mijloace metaforice, fără însă a crea confuzii sau inexactități. Se simte plăcerea portretizării și a coborârii în straturile de adâncime ale personalității celor despre care scrie, dovedind și o anumită „malițiozitate benignă”.

Criticul bucureștean se folosește, uneori, de niște fragmente, documente, aparent ne semnificative, pentru a descoperi dincolo de ele fizionomia întregului. Un exemplu

convingător pentru situația de față poate fi întâlnit în articolul *Împliniți și înfrânți*, în care e discutat volumul *Scrisori către Filip Lahovari* al Căllei Delavrancea. Portretul ei e întrezărit într-o cartolină pe care I. L. Caragiale i-o trimitea „viitoarei muziciene centenare” cu ocazia sărbătorilor pascale din anul 1911: „Dragă Cella, te pomenim și te dorim – mult. Fii sănătoasă și veselă! Dumnezeu cu tine. Al tău credincios admirator, Caragiale”. În aceste rânduri simple, aproape convenționale, Dan C. Mihăilescu citește un întreg temperament: „sunt, indirect, cuprinse aici exuberanța, insurgența, sociabilitatea, franchetea și vitalitatea acestei feminități debordante, aliajul de mondenitate salonardă și grație rebelă, de conveniențe și elanuri impudice, destinul generos al unei ființe capricioase, inteligente și ardent senzoriale totodată, o îndrăcire fermecătoare, de un hedonism până la Dumnezeu ...”.

Un capitol foarte interesant al lucrării de față îi este dedicat lui Ion D. Sîrbu. Aici se practică citatul extins în scopul familiarizării cititorului (neavizat) cu discursul apăsător original al romancierului, dramaturgului și memorialistului din Petrița. Dan C. Mihăilescu împrumută ceva din tehnica expositivă a scriitorului redescoperit. Portretul lui Ion D. Sîrbu e plin de substanță, referințele biografice neputând fi dissociate nici de semnificația scrierilor literare ale acestuia, nici de mecanismul intern de producere a unor raționamente surprinzătoare. Cele câteva articole consacrate autorului romanului *Adio, Europa* pot funcționa ca o bună introducere în studiul operei lui Ion D. Sîrbu.

Cel de-al doilea volum, *Proza. Prezentul ca dezumanizare* (Polirom, 2006) este structurat pe trei secțiuni ce poartă titluri exagerat de analitice: Prima parte, *Semne din alte vremi. Parabole, fabulos, calofilie*, este urmată de *Realismul apocaliptic și deriziunea. Umorul bonom sau monstruos. Viziunea crudă. Cinismul și de Ego-grafia ca provocare. Triumf narcisic sau nevroză? Autoscopia exuberantă și melancolia neputinței ficționale. Romanul de gașcă & sictir*.

După modelul lui Nicolae Manolescu, care declara la începutul eseului *Arca lui Noe* că nu este un cititor de romane, Dan C. Mihăilescu nu ascunde cititorilor faptul că nu se simte suficient de bine pregătit pentru a comenta cărți de proză, fiind un pasionat cititor de poezie și eseistică. Totuși, acest al doilea volum al lucrării *Literatura română în postceaușism* este (credem noi) cea mai bună și coerentă radiografie a prozei românești de după 1990. Deși autorul infirmă orice pretenție de exhaustivitate, nu pot fi depistate în cuprinsul cărții omisiuni impardonabile. Prima secțiune reunește articole dedicate unor scriitori precum Alex Mihai Stoenuș, Stelian Tănase, Ștefan Agopian, Gheorghe Crăciun sau Ion D. Sîrbu, cărui i se continuă astfel portretul literar început în primul volum. Dan C. Mihăilescu se ferește de criteriul generaționist, preferând să-și ordoneze materialele în funcție de anumite teme recurente. Astfel, scriitori precum Ioan Groșan, Petre Barbu, Radu Aldulescu sau Petru Cimpoeșu pot sta alături de mai tinerii Lucian Dan Teodorovici sau Dan Lungu. Criteriile prin care acești autori sunt așezați unii în vecinătatea altora sunt totuși superficiale, criticul literar fiind interesat mai mult să surprindă individualitatea fiecăruia dintre ei decât să brodeze portrete de grup.

Materialele adunate aici sunt foarte utile. Există verdicte clare, analize pertinente, situări bine argumentate. Cronicarul de întâmpinare își asumă din start riscul neîndreptățirii sau supralicitării unor autori foarte tineri. Mai ales atunci când comentează producțiile literare ale celor care au debutat în anii 2000, Dan C. Mihăilescu se simte obligat să vorbească despre potențialitatea modalităților actuale de înțelegere a narațiunii și a artei scrisului în general. Uneori, creează asocieri de tip sociologic între literatură și societate, între acestea două existând un raport de determinare reciprocă, în virtutea noului realism afirmat în proza românească.

Un alt aspect al scrisului despre scris al lui Dan C. Mihăilescu constă în inserarea în cronică de carte a unor pasaje autoreferențiale. De multe ori, criticul face istoria lecturii romanului despre care intenționează să se pronunțe. Motivează alegerea unor titluri, nu-și refuză judecățile de valoare parțiale asupra cărora revine de mai multe ori. Modalitate de abordare aduce beneficii indiscutabile înțelegerii mecanismelor interne ale creației ce presupun și punerea pe picior greșit a cititorului hermeneut. Revenim, practic, la ideea expusă la începutul recenziei referitoare la înțelegerea lecturii ca jurnal al interpretării. În al doilea volum nu mai avem de-a

face cu un trecut reactivat pus în slujba ideii de reumanizare, ci cu un prezent al dezumanizării prin ficțiune. Totuși, nu vorbim despre două lucruri fundamental diferite. Între autoficțiunea specifică prozei de azi și transcrierea subiectivă a unor destine bine determinate istoric există o similitudine evidentă, aceeași care îi face pe romancierii să se identifice uneori cu personajele pe care le inventează.

Șerban Axinte
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România

Silvia CIUBOTARU, Folclorul medical din Moldova. Tipologie și corpus de texte, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, 576 p.

Folk literature and traditional beliefs are a fascinating field yet to be discovered, even after one hundred and sixty years since the concept of *folklore* was defined. The work of Silvia Ciubotaru, a PhD researcher within the “A. Philippide” Institute of Romanian Philology – the Iași Branch of the Romanian Academy, comes to establish once and for all the difficult matters of medical folklore. After this book put together by “Alexandru Ioan Cuza” University Publishing House few can be added.

The Medical Folklore from Moldavia. Typology and texts corpus is designed with three components: a vast and decisive study on traditional healing, a typology of diseases known by villagers and an anthology of charm texts. The material for this book was gathered during 30 years of field work and research within the “Moldavia and Bukovina Folklore Archive” by the researchers working here, including the author.

The introductory study has a diachronic approach both to the traditional healing practice and to the history of medical folklore analyses. Constant comparisons with the ancient Roman times and also with the Geto-Dacians beliefs are being made throughout the investigation. By pointing out equivalences over the many centuries of civilization, Romanian folklore is revealed to be, once more, one of the most important cultures in the world. The history of charms trusting is followed by a history of diseases and epidemics that affected Moldavia and finally by a history of the “medical” practice of healing. Illnesses are quoted both with their old name and with scientific or modern terms.

Another unit is dedicated to a synthetic view of references, starting with the first charm collected and continuing with studies and anthologies written over the time. First, the author analyzes books on medical folklore, magazines that published charms and old manuals for healing and then she weighs and appreciates outputs on charms particularly, according to each personal contribution. The chapter on therapeutic remedies begins with magic gestures that protect one and, on the opposite, actions that are baneful. Disenchantments, as an antidote of being touched by evil force, are mostly efficient for accidents, abscesses, swellings and for diseases with a psychotic cause. Amongst these afflictions, ailments of early childhood receive great attention. In many cases treatments also involve symbolic deaths and the use of magic doubles. The author observes a similitude between the Romanian personalization of plague or cholera and the image these maladies have in Sweden. Rake and broom seem to be common symbols. Some counteragents are used by scientific medicine, too (it is the case of aromatic, antipyretic bathing, tea, inhalation, ointments), other are specific only for the traditional procedure: letting the blood drop by special cutting, empirical vaccines, leeches and cupping, footing the back of the patient.

Medicines come from all life segments: some are of animal origin, other are mineral, vegetal or even human. Many of the cures invoked were also used in Antiquity: breast milk, salt, garlic. Out of these remedies belladonna appears to be the most important agent, judging after the eleven pages consecrated to it. Known and used by Geto-Dacians, too, belladonna cures many

afflictions and seems to solve existential problems. The author analyzes the many names this plant receives and what strikes us is the deep feeling of awe people have when mentioning it. The same fearful respect can be seen in the culling ritual. The expressiveness of its titles is enhanced by the many statements about belladonna which are quoted from authentic folk language with a phonetic transcription. This powerful world of forces that obey human will grows vividly out of the pages. Each intention has its own characteristics in using *Atropa Belladonna*. While marital wishes need purity and love gestures to crop it during sunrise and meat days, evil intentions make women fight each other as they cull belladonna in order to provoke by imitation its magic forces. They do not cull it in a state of ritual cleanness and fasting days are appropriate for doing harm. The author follows closely each phase of the ritual and helps the reader understand the archaic signification of every gesture. The study continues with the same enjoyable style – nothing like dry, overspecialized books – and delves into therapeutic and magic rites agents. The author explains the fact that the practitioners of medical folklore are especially women by giving three reasons: young girls are encouraged by their mother /grandmother /aunts to learn how to heal and they reach maturity with an important amount of passive knowledge. Secondly, they are always close to home, ready to help whoever needs it. And lastly, charms also use the symbolic implications of femininity: fertility and spiritual regeneration. However, to achieve these, women have to be pure and faithful. Men are able to heal also, but they mostly treat sick animals.

Seven are the auxiliary magic agents that Silvia Ciubotaru considers: twins, their mother, the youngest child in a family, virgins, children, godfathers and even the evil doer. All of them, surrounded by specific symbols and powers help the cure process performed by the healer. Nocuous agents are studied further in the book. They are believed to represent historical human fears of dark and dawn, of summer tempests, deep waters and spirits of the dead. Fear of the dark is approached scientifically and the analysis develops in a comparative manner. Wicked fairies that haunt in between Easter and Saint John's Birth Holiday are fought by *călușari* throughout a ritual first attested 300 years ago. They use dance, garlic and other plant mixtures to transfer the disease out of the patient's body. When writing about magic acts the author underlines the necessity of simultaneous techniques: the healers use both empirical knowledge and magic, which transpires animism, totemic as well as archaic taboos beliefs. Magic is classified after the principle it is based upon. Afterwards we learn about the exact healing time that makes the charm effective, the supernatural objects it uses and the magic rites with deep symbolic implication. The significance of making a knot in someone's hair is so powerful that it can even stop hemorrhages. The last part of the introductory study is dedicated to the poetics of charms: *word is magic*. Recomposing the evolution of today's highly poetical charms, the author believes that "disenchantments are an efficient support for the magic ritual which they assist and complete". The place where sickness is banished to seems to have clear similarities with the ancient beliefs. The Moldavian repertoire of charms is all-inclusive: every linguistic type of disease fighting is present in between the Prut and the Siret Rivers.

The second section of the book consists of a 160 pages typology written in a comprehensive dictionary style. First the author investigates human maladies, followed by animal sufferings and types of cures. Each entry first gives a definition of the condition, its origin and causes, the different names people use for it and the scientific equivalents. The second structured issue focuses on remedies: plants and substances, procedure techniques. Atypical cures are analyzed in a separate paragraph and the author uses the same manner to differentiate magic acts. The third part of the article deals with the later rituals and here many examples from charms texts are quoted. Each belief and practice is followed by first letters abbreviations of the villages where they were found. The anthology of disenchantments contains no less than 454 texts which are preceded by useful information for interested researchers: the village where it was gathered from, the informant and his/her name and age, who collected the text and its inventory number in the archive. Also directions on performing the ritual are transcribed together with the texts.

Poetry and magic are a powerful mixture that soothes both the body and the soul. Long time perfected figures of speech, artistic images and rhetoric devices have an impressive cumulative effect.

Both the typology and the anthology are structured alphabetically, after the name of the disease and it is therefore helpful for quick access. Also very useful are the five annexes of the book: a decode of abbreviations, the names of the informants, an index of plants where their scientific name is provided, an index of mythological figures present in the charms and a glossary.

Conceived as an academic work that uses 30 years field research and analyzes its results, Silvia Ciubotaru's book has accomplished much more than that. It addresses to everyone with an interest in folklore; the collection of folk poetry with healing properties will leave the reader with a sense of epiphany.

Adina Hulubaș
*The "A. Philippide" Institute of Romanian Philology, Iași
Romania*

Mihail SADOVEANU, **Pagini de jurnal și documente inedite**, transpunere dactilografică a manuscriselor, ordonare cronologică: Constantin Mitru, Maia Mitru, Olga Rusu; machetă, introducere și note: Constantin Ciopraga, Iași, Editura Junimea, 2005, 474 p.

Volumul *Pagini de jurnal și documente inedite* oferă cititorului posibilitatea de a descoperi și înțelege o altă ipostază a personalității lui Mihail Sadoveanu, respectiv faptul că nu scria în mod spontan, așa cum s-ar putea crede, ci că avea un stil foarte elaborat, după cum însuși mărturisește: „Am obiceiul să distrug scrisorile, ciornele și notele (o *Mărturisire* din 1937 – n.n.), ca să nu fie bătaie de cap mai târziu pentru oameni curioși. Dintr-o discreție firească, n-am comunicat publicului despre predecesorii mei decât extrem de puțin. N-am alimentat notele biografice din cărți, de aceea cele mai multe sunt vagi ori cuprind neexactități. M-am gândit că unele lămuriri poate tot ar fi necesare acum, ca să se vadă de ce viața mea a fost așa de puțin orășenească și așa lipsită de orice viclenie...”. Cu toate acestea, astfel de considerații nu corespund întru totul realității, căci în arhiva familiei s-au păstrat vreo douăzeci de caiete și de carnete, după cum urmează: un carnet pentru anii 1906, 1907, 1908; un carnet cu file în careuri (din 1906 până la 29 decembrie 1907); un carnet improvizat, cu datarea 18 august 1908; un carnet legat în pânză verde, cu o singură mențiune – 16 iulie; un carnet cu file de aritmetică, cu însemnări precum: Govora, 27 iulie 1908 și Basarabia, 17 iulie 1919, spre Bălți; un carnet negru, nedatat clar (apare 26 ianuarie 1908 și 24 iulie 1913); un altul, de numai șase pagini; un carnet pentru 1919; un carnet 1921 – 1935; un carnet din anii 1925, 1926; un alt carnet 1926; din nou, un carnet negru (cu data 21 august 1926); un calendar săptămânal – 1945; un carnet, scris cu cerneală și creion din perioada 12-29 iunie 1945; carnet cu o pagină datată 10 noiembrie 1948; un bloc-notes, având dată certă 10 noiembrie 1948; un carnet dictando, cu pagini din 1948, altele din 1955; un carnet cartonat, cu datare certă – 1950; un caiet din 1954; un alt carnet cartonat (15 iulie – 15 august 1956); un caiet negru, datat 1 septembrie 1956; un caiet din septembrie 1956; niște file de calendar, din 1940; documentarea pentru *Frații Jderi* (aproximativ 1932 – 1934); informații despre Moldova sub Petru Rareș (aproximativ 1936). Aceste caiete cuprind notații sociale, etice, psihologice și culturale, precum și profiluri de personaje și subiecte de dezvoltat. Altă dată, preocupat de nunțe expresive, artistul inventează sintagme, formule și anumite reflecții. Deseori, alcătuieste liste de toponime și selectează antroponime pentru elaborarea materialului ulterior. În sprijinul afirmației dintâi, cum că n-a păstrat ciornele și alte lucruri de acest fel, vine și tăcerea lui M. Sadoveanu în ceea ce privește proiectele sale de viitor, având convingerea că doar ceea ce a ieșit la lumină în mod concret există ca atare (stau mărturie

destăinuirile sale din perioada în care a dat la iveală *Drumul tinereții, Hanu Ancuței, Olanda, Împărăția apelor*, de la Cartea Românească). În aceste privințe se aseamănă cu André Gide și cu Liviu Rebreanu, cu Albert Camus ori cu Nikos Kazantzakis, care își desăvârșeau creațiile literare prin trudă și aplecare neostoită asupra paginilor scrise și rescrise, pornind de la materia primă și până la opera finită (ultimul dintre ei considera creația ca pe un vânat ademenitor și credea că viața lui personală, în măsura în care se reflectă în scrieri, nu are valoare decât dacă semnifică ceva esențial pentru toți oamenii – o propensiune spre universal, deci). Debutul literar, neobișnuit, cu patru cărți deodată, a fost produsul a patru - cinci ani de încercări din tinerețe. Mulți au putut să se înșele și să creadă că afla dintr-o dată expresia adecvată temei, că stăpâna fraza cu mână sigură, obținând un dat structural organic. Pentru el, însă, versul lui Boileau devenise aproape o deviză: „*Polissez-le sans cesse et le repolissez...*”. Este o eroare, de asemenea, a vedea în Sadoveanu exclusiv un arhaizant, un îndatorat cronicilor; „pelerinul printre arhetipuri”, cum zice C. Ciopraga, e și un *homo universale* al zilelor noastre care parcurgea pe Miron Costin, Rabelais, Voltaire, Hugo, Balzac, Cehov, George Eliot, Plaut, Dostoievsky, Tolstoi, pe Montesquieu, Maupassant, Baudelaire, Napoleon Bonaparte, pagini din *Cartea junglei, Amorul la arabi* și lista ar putea continua; în același timp, își fixa și numeroase titluri de cumpărat – Goethe, Manzoni, Thackeray, Turgheniev ș.a. Lecturile din Epicur făceau din el un fel de senzualist, de hedonist înțelept care îl avertiza cu seriozitate pe un tip foarte citit: „Ai să-ți știi și pe alții, toți filosofi urâți și spâni...dar dacă nu știi ce-i aceea un botgros, ori o privighetoare, ori o noapte cu lună, n-ai făcut nimic”. Paradoxul omului excedat de cultură, dar care se întoarce mereu *ad fontes*, la natură adică, se vedește și în descrierile de tipul următor – „Mergeam tăcuți, cu sufletele mișcate, spre ele. Ajunseserăm într-o roată de sălcii vechi lângă pârâul lui Faur. Apele parcă conteniseră și chiar deasupra noastră, în streășina verde, o privighetoare cânta așa de puternic, încât îi auzeam deslușit gălgâitul gușii. Era așa de puternic, încât dacă aș fi întins mâinile, am fi dat de ea. Ne amețea cântecul ei de foc, ca o revărsare strălucitoare, ne înfășura ca într-o nebunie; și din sălciile din împrejurimi și din livezile costișelor veneau răspunsurile în prelungi tremurări melodioase și arzătoare (...). Și nici un glas, nici o ființă omenească pe uliți. Eram singur și așteptam să se întâmple ceva, o *minune* poate”. Fenomenul autohton e surprins, așadar, în notații succinte; uneori sunt observații psihologice (de pildă, un băiat descoperă că tatăl său a săvârșit o crimă) care vor fi utilizate pentru *Baltagul*, de exemplu. Jurnalele de călătorie sunt și ele foarte interesante și includ episoade precum Germania, Olanda etc.

Cât privește *Frații Jderi*, sumedenie de note despre Moldova ștefaniană, aproape 127 de pagini, fuseseră valorificate din *Viața lui Ștefan cel Mare*. Astfel încât, aceste fragmente inedite proiectează lumini de ansamblu asupra unui Sadoveanu mai puțin cunoscut, cum am menționat, celălalt chip al lui *Janus bifrons*, fața necunoscută a lumii sadoveniene. Aceste manuscrise rămân la îndemâna cercetătorilor și nu numai, în cadrul Bibliotecii Centrale Universitare din București, așteptându-i pentru străluminarea altor și altor aspecte.

Amalia Voicu
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România